

nove knjige

pegaz '84

Plše: Gordana Đilas

Knjiga pesama Gorana Stankovića »Lik i pozadinu« počinje, a i završava, jednim lažno-naivnim govorom, oslobodenim ironije u humornog. To joj daje ton groteskno-tužnog.

Loši bi bilo reći da se ona bavi odredenim temama, jer poput fotografskog objektiva, želja joj je da »snimi« odredene isečke stvarnosti. U skladu s ovim, naslov knjige srećno je izabran. Pesnik prepoznaće sebe na fotografiji koju posmatra. Time se nagovještava mogućnost da će i sam biti predmet sopstvenog posmatranja. Fotografija pri tom omogućava da sopstvena slika bude objektivna, te nudeći opis, ne nudi, u stvari, ništa. Sve bitno ostaje skriveno, po sopstvenoj intenciji, jer upravo ovim nebitnim, vidljivim i pojavnim oblicima življenja teži da se zaokupi ova poetika. Čuvajući se pri tom »Velike Olupine Objašnjenja« i onog zašto. Njega ne interesuje zašto. To što ponекad izmazne dobro je ne samo zbog toga što bi ovaj poetsko-mimikrijski metod ostao nedorečen i neizveden, već i zato što otvara nove aspekte posmatranja te objektivizacije.

Pesmom »Gradska biblioteka« subjekt se izdvaja kao neko ko će to bespredmetno bitisanje (koje opravdava jer mu u svim slučajevima pripada) da ovekoveči i potvrdi time što mu vraća strah od smrti. Pevanje u kojem »kasno je i moramo poći/ono što nas čeka tvrdio je i moćno/i čekanjem čemo ga samo/osnažiti«, možemo dovesti u vezu sa stihovima i atributima erotsko muškog (»tvrdoca, šamar, drskost bez granica, prisvajanje«) i doći do Tanatos. Završavajući knjigu bajkolikom naricajkom, naivno dečjim stihovima kako »napolju sija sunce proleće je ptice cvrkuću«, zatvara krug, svoju priču koju ne može ispričati do kraja. Iako ona ima tenziju da bude ispričana u jednom toku i da istrgnutu iz svog prirodnog prostora/jezika osvedoči samu sebe. Dakle, sve ispočetka.

»Prostori. Materije« Svetlane Gajinov knjiga je koja ima čvrstu i zgušnutu strukturu. Pesme su ujednačenog kvaliteta, nema padova karakterističnih (u tolikoj meri) za prve pokuse organizovanja pesama u veću celinu. Kada se ova knjiga vizuelno predstavlja, u njoj bi vidno učešće zauzelo »rastopljeno olovo« (»Početak predela«), »razloženo jezgro« (Krug, crno) itd. Ničeg smisleno konkretnog, nema upliva stvarnosti,

njene objektivizacije, elemenata civilizacijske agresivnosti, neotudivosti od nje; za razliku od ostalih zbirki ove edicije (izuzimajući »Stilus« M. Stojčića).

»Opravdanje« za takvu vrstu govora nalazimo u pesnikinjinom strahu od ruže (»Predeo V«), tj. u strahu od naracije »što se nekad ispoljava u vidi ruže« (»Naracija«). U ovom slučaju bi naracija (da li s pravom?) bila strah od konkretizacije, liričnosti, ispovednog, intimnog, smisaonog, pa i vrednosnog određenja. Samim tim je uslovljena i tematska organizacija ovih pesama u dva ciklusa. Prvi (»Predei«) precizan je i jasan. Drugi (»Prostori«)

nog sentimentalizma i afektacije (»Sentimentalna naricajka, Kako se osećam, Malo sam zakasnila smrti, draga...«).

Izraz je afektiran, mašta osuđena, neispisana, neusklađena, nepoetizvana, puna velikih reči, čudnih sintagmi (»Ti si diplomirani muškarac«), »izgubiti večnost na autobuskoj stanici«, »obući ogromne gradičke pantalone«).

Stil je jednostran, ogoljen, maksimalno sužen, rečenica izlomljena, što samo po sebi ne znači ništa, ali u ovom slučaju ostavlja utisak nervoze, brzopletosti, lepršavosti. Dosekta, kojom obično završava pesmu, uglavnom je neuspela.

Najzanimljivija knjiga ove edicije je »Stilus« Milena Stojčića. Oslobođena sažetog izraza, svih nanosa šture aforističnosti, ova pomalo epski razvuci, izuzetno retorična poezija, bavi se svojim jezikom, vraćajući ga tako na pijedestal umetnosti, i vraćajući mu snagu metafore. Stilus u tom slučaju, osim pisaljke, ima i funkciju obeležavanja jezika samog, nečega iz čega jezik izvire. Intencija je autora da progovori u doslihu sa jezičkom književnom tradicijom, te ponovo afirmiše reči koje su davno izašle iz upotrebe (književne i svakodnevne). Ovde je autor išao u svom nastojanju do kraja. U nastojanju koje to nije, jer da li zbog mekoće svojstvene već njegovom »prirodnom« govoru, osećamo taj jezik kao integralni činičar same njegove (autorove) prirode? To su reči za čijim značenjem moramo ponekad posegnuti za rečnikom; turcizmi, stari oblici genitiva, rusizmi, particip davno zaboravljen i gotovo zabranjen u srpskohrvatskom jeziku (»strijela pitajuća«), lepi i zaboravljeni pridevi (»svijetli samoglasnik«, uz to i gotovo ljubavnički odnos prema jeziku): »sunače/slovo«, »strast samoglasnika«), prijatni spomenici narodnih izraza, poslovničnog govoru (»gorda čeljad, oko runolisno, uzor djevojka, gdje mlađe nije, tu kuća u zemlji propada«).

Pesnik tako postaje kaligraf, prepisivač, i uspeva da zadrži smernost onih na koje se ugleda, poštovanje, ali i slast/slabost prema jeziku. U skladu s opštom intencijom na planu jezika je i forma soneta, ali izvedena na jednom površinskom planu, jer na sonet podseća većina pesama u ovoj knjizi, i sistemi strofa su organizovani upravo na tom principu (4+4 x 3+3). Ako bismo tako shvatili i čitavu poetiku, onda bi ova knjiga ostala tamno gde svakako ne želi pripadati (Puki kaligrafski spis). Tu zamku autor uspeva da nadvlada, ali ostajući u duhu (prividno ili ne) načina mišljenja, sisteme jezika kojim je zaokupljen (apokaliptične vizije sveta, rođenje kao pad u život, elementi narodnog shvatanja života – usuda...).

Pozicija kao »proto informacija« Neboja Raičevića (knjiga »Govorite li fortran«) bavi se svetom kao sistemom informacija. Upravo nasiljem otudeng sveta na otudeni svet (»najlepše se osećam u sistemu loto, ti nisi ničija mašina za uživanje«). U tom slučaju se i sam akt pisanja javlja kao nasilje nad papirom (»bela površina/crna slova zapisa/koliko je sati (pogledaj i reci)/moja agresivna volja menja izgled papira«). Međutim, takva vrsta informacije ostaje nebitna, nevažna i otudena za sve ostale, osim za onoga ko je odašilje.

Imitirajući (pozejom) takvu vrstu informacije, pesnik zapada u čorso-

kak. Veliki broj stihova tako ostaje upravo na razini šture informacije o odredenom vremenu (»filozofija teologija izpočaćenost molitva/vera sofizam obožavanje... Žena porodica jutarnja kafa«). Otuden intelekt nije u mogućnosti da smisleno ili emotivno poveže odgovarajuće paralele, te od datog sistema načini priču, sliku ili tok. Pri tom se insistira na paralelnosti zbiljanja, podrazumevaju se iskustva savremenih antropologa (autor sa sopstvenom paralelnom stvarnošću komunicira telefonom!). Na taj način lirska subjekt se udvostručava i objektivan, stvaran i otuden – on je poput svih ostalih (»mašine su dobre i poslušne«), najgori kakav može biti – ravnodušan. I pomalo samironičan.

Svaki ciklus (pesma) deluje kao zasebna celina. I same pesme su posebno stroščki organizovane, svaka za sebe. Ponekad je forma jedina osnova po kojoj se mogu vezati.

Knjiga u celini ostavlja utisak nezavrsenosti, neorganizovanosti, bez neke smislenije jedinice. Ostaju tako pokakkad (izuzev središnjeg dela knjige) informacije koje je izbacio pokvarki kompjuter u želji da »ozdravi«.

slmo elaković: »filozofija kao kritika društva«, »logos«, split, 1984

plše: lazar vrkatić

Obrada jedne od najznačajnijih i najkontroverznijih struja (marksističkog) mišljenja mora počivati i na znatnom filozofskom talentu autora. Sama upućenost u ogromni broj tekstova nije garancija uspešne obrade. Veliki materijal, čak, može biti smetnja prilazu temeljnim idejama i nazorima škole. Elaković je navedenu opasnost izbegao reducirajući Frankfurtsku školu na samo tri autora: Horkheimer, Adorna i Marcusea. Redukcija ima svoje opravdavanje, ali je nepravedna i nefunkcionalna. Nepravedna jer su izostavljeni izuzetno značajni mislioci kao W. Benjamin, E. Fromm, F. Pollock, F. Borkenau, L. Lowenthal, G. Meyer, F. Neumann, K. A. Wittfogel..., a nefunkcionalna jer se putem redukcije ne mogu objasniti ni mnogi značajni stavovi isforsirana tri autora. Elakovićeva knjiga je, ipak, studija o Adornu, Horkheimeru i Marcuseu, a ne studija o frankfurtskim, iako su prisutne brojne generalizacije.

Svoju studiju Elaković započinje periodizacijom Frankfurtske škole na:

a) tridesete godine (»reafirmacija novog materijalizma kao uma emocija i proletarijata, uz istovremeno istraživanje tradicionalnih filozofskih strujanja«),

b) četrdesete i pedesete godine (»borba za socijalizam na planu kulture, ali istovremeno napuštanje programa filozofsko-politekonomске kritike društvene reprodukcije i 'pomak' prema kritici kulture, te osobito ka svojevrsnoj filozofiji povijesti«), i

c) šezdesete godine (»ponovni 'uzlet' osnovnih programskih intencija iz tridesetih godina« i »daljnja regresija i bijeg u tradicionalnu filozofiju, gnoseologiju, 'naturontologiju' i filozofiju historije«).

Boldižar „ANTIQUA“
Boldižar Sans Bold
I. Boldižar - »Orfelin« kursiv
»ORFELIN«
Orfelin - Орфелин
Жефаровић
BOLDIZ
JANUS
TRITON
КИРИЛИЦА
»SAVA«
New TRITON

Materije) – isforsiran. Pesnikinjin svet ostaje dvopolan. »Jesu li to dva dela svesti/onda je to materija koja misli o sebi samoj, ili sveta/onda je to prapočetak ljudski sa slikama pada, te prvog greha...« Ali dalje od datog se ne da hodati, te simbolizam sa kojim ova poezija računa ne uspeva da nadograditi sebe sama.

Momenat subjektivizacije (knjiga i ima svoj početak u liku – Početak predela – koji cepa prostor, pa do nemogućnosti da se on realizuje) nastaje kada se od mora utisaka svesti u jedan dovoljno snažan da potisne svest o bilo čemu drugom do li o sebi. Otud smatramo da su osnovne preokupacije Svetlane Gajinov – stvaranje, način njegovog izražavanja. Drama koja ima mogućnosti da počne, upravo u tom momentu završava. Ostali su samo odblesci svesti koja o tome misli i strah od izražavanja. Mreštanje materije (u sintagma i slikama koje iskaču, te preterano nametljive ostaju ponekad i ružne), ne uspeva da se domogne višeznačnosti. Pa makar i imala funkciju simbola, ipak se u dovoljno meri ne uspeva domaći znakova pored puta, pa ostaje tamo negde između znaka i znakova (pored puta).

»Marizam« je zaokupljen samim sobom, okrenut sebi, svom doživljaju onoga što sanja i što mu se događa, i što izmišlja igrajući se. Sama igra je neobavezna, zanimljiva, dosadna. Igrajući se, Mara Stojanović prolazi kroz razna stanja i oblike svesti, idući metodom slučajnog izbora, vraćajući se s podjednakim žarom u igri poistovećivanja (koketerije) sa drvetom, princezom, Anom Karenjom, M. Cvetajevom, itd. Iako se izružuje sentimentu, ona ipak ostaje u granicama površ-